



XAYRIDDIN SULTON — ISTE'DODLI YOZUVCHI

**Temirova
Farida**

JDPU o'zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi magistranti

Abstract

Ushbu maqolada Xayriddin Sultonning zamonaviy o'zbek adabiyotidagi o'rni va uning ijodiy yutuqlari haqida so'z boradi. Maqolada yozuvchining milliy qadriyatlarni zamonaviy hayot bilan uyg'unlashtirib yoritish mahorati, insoniylik, oilaviy munosabatlar va yoshlar tarbiyasiga bag'ishlangan asarlaridagi hayotiy realizm tahlil qilinadi. Shuningdek, Xayriddin Sultonning oddiy insonlar taqdiri va ular duch keladigan hissiy kechinmalarni chuqur ifodalashdagi iste'dodi ta'kidlanib, uning ijodi yosh avlod uchun qanday ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan.

Keywords : Xayriddin Sulton, iste'dodli yozuvchi, publicist, zamonaviy o'zbek adabiyoti, milliy qadriyatlar, oilaviy munosabatlar, yoshlar tarbiyasi, insoniylik, adabiy meros zamonaviylik.

Xayriddin Sultonov 1956-yilda Toshkent viloyati Qibray tumanidagi Tuzel qishlog'ida tug'ilgan. Parkent qishlog'idagi o'rta maktabda o'qigan. Toshkent Davlat universiteti jurnalistika fakultetida tahsil olgan.

Xayriddin Sultonovning ijodi va faoliyati haqidagi ilmiy ishlarga qiziqsangiz, uning hayoti va asarlari haqida o'zbek adabiyoti va boburshunoslikka bag'ishlangan turli tadqiqotlar mavjud. Yozuvchi, tarjimon va davlat arbobi sifatida u ko'plab badiiy va publitsistik asarlar yaratgan. Uning "Quyosh barchaga barobar", "Bir oqshom ertagi", "Boburning tushlari" kabi hikoyalari hamda "Boburiynoma" kabi tarixiy qissalari taniqli asarlardan hisoblanadi. Shuningdek, Sultonov o'zining ssenariylari orqali kino san'atiga ham hissa qo'shgan.

Uning faoliyati va asarlari bo'yicha ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar yozilgan bo'lib, bu asarlar ko'pincha adabiyot va madaniyat, shuningdek, Zahiriddin Muhammad Bobur siymosi va uning o'zbek madaniyatidagi o'rni haqidagi tadqiqotlarda tahlil qilinadi.

"Guliston", "Yoshlik" jurnallarida, G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyotida ishlagan. Ayni paytda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat Adibning ilk hikoyalari talabalik yillarida matbuotda bosilib chiqqan.

Xayriddin Sultonov keyingi yillarda o'zini yaxshi ijodiy izlanishlarda namoyon qilib kelayotgan talantlardan. Uning qator qissa va hikoyalari tilga tushib qoldi. Tilga tushib qoldigina emas, adabiy jarayonlarda qiziq tortishuvlar, bahslarga sabab bo'lmoqda. Bugungi kitobxonda faol qiziqish uyg'otmoqda. Xayriddin Sultonov oddiy

odamlarning yuraklaridagi ma'naviy boyliklarini, insonni insoniylik darajasida mo'tabar qilib turadigan xislatlarni ochishga alohida diqqat qiladi.

Xayriddin Sultonovning "Haqiqat jamoli" kitobi uning 40 yillik ijodiy faoliyatidan saralangan maqola, suhbat va esse to'plamidir. Bu asarda u xalq va millat masalalariga bag'ishlangan chuqur fikrlarni, jamiyatdagi o'zgarishlar haqida yozgan izohlarini o'z ichiga oladi. Kitobda milliy o'zlik va ona tiliga bo'lgan ehtirom, milliy madaniyatni asrash muhimligi, shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyat haqida dolzarb qarashlar o'rin olgan. Sultonovning bu kitobi nafaqat o'tgan davr, balki bugungi jamiyat muammolariga ham taalluqli bo'lib, yosh avlodga o'git va yo'l-yo'riq ko'rsatishga qaratilgan ma'naviy asardir. Uning faoliyati va asarlari bo'yicha ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar yozilgan bo'lib, bu asarlar ko'pincha adabiyot va madaniyat, shuningdek, Zahiriddin Muhammad Bobur siymosi va uning o'zbek madaniyatidagi o'rni haqidagi tadqiqotlarda tahlil qilinadi.

Xayriddin Sultonov o'zbek adabiyotida o'z o'rniga ega bo'lgan yozuvchi, dramaturg va publitsistdir. Uning ijodi turli janrlarni o'z ichiga oladi: hikoya, qissa, roman, drama va publitsistik asarlar. Sultonov asarlarida milliy ruh va ma'naviyat masalalari markaziy o'rinni egallaydi. U xalqning kundalik hayoti, an'analari va milliy qadriyatlarini o'z asarlarida yoritadi.

Sultonovning mashhur asarlaridan biri "Boburning tushlari" bo'lib, u tarixiy qahramon Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va kechinmalariga asoslanadi. Shuningdek, "Boburiynoma" qissasi ham Boburiylar sulolasining tarixi haqida hikoya qiladi va katta ma'naviy tarbiyaviy ahamiyatga ega deb baholanadi.

Yozuvchi "Haqiqat jamoli", "Quyosh barchaga barobar", "Bir oqshom ertagi" va "Onamning yurti" kabi asarlarida insoniylik, samimiyat va e'tiqod masalalarini chuqur tahlil qiladi. Shu bilan birga, Sultonovning ba'zi asarlari tarjima qilinib, rus, turk, qirg'iz va boshqa tillarda ham nashr etilgan. Ijodiy faoliyatida Sultonov kino san'atiga ham e'tibor qaratgan, masalan, "Changak" va "Moziydan bir sahifa" kabi telefilmlar ssenariylarini yozgan. Uning asarlaridagi badiiy til, milliy ruh hamda inson ruhiyatiga bo'lgan qiziqish o'zbek nasrining rivojiga katta hissa qo'shgan.

Xayriddin Sultonovning ijodi haqida turli ziyolilar, adabiyotshunoslar va adiblar tomonidan ijobiy fikrlar bildirilgan. Uning "Boburiynoma" romani ko'plab olimlar va adabiyot muxlislari orasida yuqori baholanib, ma'rifatparvarlik ruhi va tarixiy qiymati bilan ajralib turadi. Sultonov bu asarda Boburning ichki dunyosi, davlat boshqaruvi va madaniy-ma'rifiy me'rosini jonli tasvirlab, o'zbek nasrining tarixiy janrida katta hissa qo'shgan.

Xurshid Davron kabi taniqli yozuvchilar va adabiyotshunoslar uning asarlarini o'qib, Sultonovning o'zbek adabiyotida yangicha ovoz yaratganini ta'kidlaganlar. Shuningdek, Sultonovning shoir Bobur hayoti haqidagi chuqur ilmiy va badiiy qarashlari o'ziga xos uslub va tadqiqotlardan iborat bo'lib, bu uning tarixiy asar yozish borasidagi noyob yondashuvini ko'rsatadi. Sultonovning boshqa asarlari, xususan, "Quyosh barchaga barobar", "Ona yer" va "Bir oqshom ertagi" kabi hikoya va qissalari ham tanqidiy fikrlarda iliq kutib olingan va keng muhokamalarga sabab bo'lgan. Bu asarlar insoniyatning ijtimoiy muammolarini ko'tarib chiqqani va dolzarb mavzularni yoritgani bilan ajralib turadi.

Xayriddin Sultonov taniqli yozuvchi va publitsist, Abdulla Qodiriy ijodiy merosi haqida bir qancha fikrlarni bildirgan. Sultonovning fikricha, Qodiriy o‘zbek adabiyotida milliy ongini uyg‘otish, milliy qadriyatlarni saqlash va yuksaltirishda muhim rol o‘ynagan yozuvchi sifatida o‘chmas iz qoldirgan. Qodiriyning asarlari, ayniqsa, “O‘tkan kunlar” va “Mehrobdan chayon” romanlari orqali o‘zbek xalqining tarixiy ruhiyatini aks ettirishga erishgan. Shu bilan birga, Sultonov Qodiriyni milliy adabiyotimizning rivojiga ulkan hissa qo‘shgan siymolardan biri deb biladi va uni o‘z asarlarida yod etgan, bu orqali uning merosini keng kitobxonlarga yetkazishni maqsad qilgan.

“Shu o‘rinda ta’kidlamoq joizki, Xayriddin aka qalami kabi og‘zaki bayonda ham havas qilgulik. Dona-dona qilib, birini ikkinchisiga mantiqiy uzviylikda bog‘lab, chiroyli alfozda har turlik tafsilotlarni hikoya qilib berishning hadisini olgan. Asli bu ham iste’dod qirrasini”¹ – deydi adabiyotshunos Shuhrat Rizayev.

Odamning yuragida ma’naviyat gavhari Xayriddin Sultonov o‘z asarlarida shu gavharga ziyo tushgan onlar yoki yana ham aniqrog‘i, inson dili nur taratadigan damlarni tasvirlashni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘yadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov B. Qodiriy nasri – nafosat qasri. T: O‘zbekiston, 2014. B-41
2. Karimov B. Ruhiyat alifbosi. T: G‘afur G‘ulom, 2018. B-121
3. Sultonov X. Haqiqat jamoli. T: Mashhur-press, 2019. B-96
4. Sultonov X. Boburiynoma. T: G‘afur G‘ulom, 2019. B-17

¹ Sultonov X. Haqiqat jamoli. T: Mashhur-press, 2019. 6-bet